

Berenika Czerwińska

(Uniwersytet Wrocławski)

***Dokumenty urzędowe i dokumenty prywatne jako środki dowodowe w
postępowaniu cywilnym***

ABSTRACT

Official documents and private documents as evidences in civil proceedings

Hearing of evidence tends to establish the facts of relevance to the outcome of the case, therefore this is the essence of civil procedure. Although there is no hierarchy of evidence in the Code of Civil Procedure, the legislature implemented special preferences for documentary evidences, which use a number of legal presumptions. The purpose of this article is to analyze documentary evidence, in particular, the attempt to define the concept of a document, discussion about official and private documents, as well as an indication of their probative value.

Słowa kluczowe: dokument, urzędowy, prywatny, elektroniczny, domniemanie

Materiał procesowy, czyli fakty i dowody zebrane w postępowaniu cywilnym stanowią podstawę merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy, dlatego też istotne znaczenie ma kwestia na kim spoczywa obowiązek gromadzenia materiału procesowego¹. W obowiązującym stanie prawnym ustawodawca na strony nałożył obowiązek wskazania dowodów potrzebnych dla

¹ H. Dolecki, *Ciążar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998, s. 82.

rozstrzygnięcia sprawy². Sąd ma jedynie uprawnienie do dopuszczenia jeszcze dalszych dowodów niewskazanych przez żadną ze stron, przy czym kieruje się własnym rozeznaniem i oceną czy zebrany materiał w sprawie jest, czy nie jest dostateczny dla jej rozstrzygnięcia³. Należy podkreślić, że sąd powinien uprawnienie to stosować w stopniu minimalnym żeby działanie sądu nie doprowadziło do naruszenia prawa do bezstronnego sądu i obowiązku przestrzegania zasady równego traktowania stron⁴.

Dowód w ścisłym znaczeniu procesowym oznacza środek dowodowy, czyli środek który umożliwi przekonanie się o istnieniu lub nieistnieniu danego faktu, a w konsekwencji o prawdziwości lub nieprawdziwości twierdzeń o tym fakcie⁵. W świetle k.p.c.⁶ do środków dowodowych należy zaliczyć: dokumenty, zeznania świadków, opinię biegłych, oględziny, przesłuchanie stron oraz inne środki dowodowe, zarówno te nazwane (np. dowód z grupowego badania krwi), jak i nienazwane przez ustawodawcę (np. z badania kodu genetycznego DNA, z badania linii papilarnych itp.).

W procedurze cywilnej obowiązuje zasada równorzędności środków dowodowych, co oznacza, że twierdzenia o faktach mogą być dowodzone każdym środkiem dowodowym po uprzednim określeniu przez sąd sposobu jego przeprowadzenia⁷.

Pojęcie dokumentu

Pomimo niezwykle istotnej roli, jaką odgrywa dokument w postępowaniu dowodowym, ustawodawca nie wprowadził do ustawy procesowej legalnej definicji tego pojęcia⁸. Natomiast można przyjąć, iż funkcją dokumentu jest utrwalenie określonych spostrzeżeń lub oświadczeń wszelkiego rodzaju w celu przedstawienia ich w tej formie w przyszłości⁹.

W polskiej literaturze, podobnie jak w zagranicznej, nie ma zgodności, co do pojęcia „dokument”¹⁰. Analizę doktryny w zakresie dokumentu w ujęciu tradycyjnym przeprowadził

² H. Dolecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I*, H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), Warszawa 2011, s. 828.

³ K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1-366*, K. Piasecki (red.), Warszawa 2010, s. 1300.

⁴ K. Flaga- Gieruszyńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Zieliński (red.), Warszawa 2014, s. 471.

⁵ E. Marszałkowska- Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2011, s. 196.

⁶ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r.- Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2016 r. poz. 1177 ze zm.

⁷ *Tamże*.

⁸ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, E. Marszałkowska- Krześ (red.), 2013, Legalis.

⁹ K. Flaga- Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., s. 488.

¹⁰ D. Szostek, *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, Monografia, 2012, s. 5.

K. Knoppek¹¹. Wydaje się, iż stworzył on definicję najbardziej odpowiadającą powszechnemu pojęciu dokumentu uznając, że jest to „każda wyrażona na piśmie w jakimkolwiek języku stosowanym myśl ludzka opatrzona podpisem wystawcy, uzewnętrzniona w sposób trwały, nadający się do uwielokrotnienia oraz – przynajmniej formalnie – do zastosowania w postępowaniu cywilnym”¹².

W k.c.¹³ w związku z nowelizacją, która weszła w życie dnia 8 września 2016 r.¹⁴, została wprowadzona definicja dokumentu, zgodnie z którą dokumentem jest nośnik informacji umożliwiający zapoznanie się z jej treścią. Tak szeroko rozumiana koncepcja związana jest niewątpliwie z rozwojem elektronicznych środków wymiany informacji.

W doktrynie wyróżnia się dokumenty *sensu stricto* i *sensu largo*. Dokumentami *sensu stricto* są dokumenty urzędowe i prywatne, a więc te normowane przepisami art. 243- 257 k.p.c.¹⁵ (dokumenty zawierające tekst, umożliwiający ustalenie ich wystawców), natomiast dokumenty *sensu largo* regulowane są w art. 308 k.p.c. i należy do nich stosować odpowiednio przepisy o dowodzie z dokumentu i dowodzie z oględzin¹⁶ (dokumenty zawierające w szczególności zapis obrazu, dźwięku albo obrazu i dźwięku). Podstawowa różnica między dokumentami, a innymi środkami dowodowymi z art. 308 k.p.c. dotyczy sposobu utrwalenia treści¹⁷. Istotnym elementem dokumentów w wąskim znaczeniu jest ich pisemność, zaś nieistotnym, zwłaszcza gdy chodzi o dokument prywatny, jest substrat, na którym dokument został sporządzony¹⁸.

Dokumentem w szerokim znaczeniu jest każdy przedmiot, w którym zawarta jest jakaś myśl, przejaw ludzkiej działalności¹⁹. Za tego typu dokumenty mogą być uznane wszelkie rzeczy ruchome zawierające jakąś treść, w szczególności plany, szkice, rysunki, fotografie,

¹¹ K. Knoppek, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993, s. 19–32.

¹² B. Kaczmarek- Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 11.

¹³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r.- Kodeks cywilny, Dz. U. z 2016 r. poz. 380 ze zm.

¹⁴ art. 77¹ k.c. w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 10 lipca 2015 r.- o zmianie ustawy Kodeks Cywilny- ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2016 r. poz. 178 ze zm.

¹⁵ S. Kotecka, *Zmiany w postępowaniu cywilnym dotyczące dokumentów elektronicznych*, „Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych. Wydanie specjalne” 2011, s. 17,

<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/doccontent?id=38860&from=FBC>, dostęp: 19.07.2016 r.

¹⁶ K. Knoppek, *Dokument...*, dz. cyt., s. 29.

¹⁷ B. Kaczmarek- Templin, *Dowód...*, dz. cyt., s. 52.

¹⁸ S. Kotecka, *Zmiany...*, dz. cyt., s. 17.

¹⁹ *Tamże*.

itp.²⁰. Brak cechy pisemności powoduje, że rozważanej formie odmawia się cech dokumentu *sensu stricto*²¹.

Dowód z dokumentu jest dowodem bezpośrednim, rzeczowym i pisemnym²². W art. 244 i 245 k.p.c. ustawodawca wprowadził podział dokumentów na urzędowe i prywatne opierając się przy tym na kryteriach wystawcy dokumentu, przedmiotowego zakresu spraw, w jakich zostały wydane i ich mocy dowodowej²³. Podział powyższy odgrywa zasadniczą rolę ze względu na wagę, jaką przywiązuje się do obu rodzajów dokumentów w postępowaniu dowodowym i w ramach roztrząsania jego wyników²⁴.

Dokumenty urzędowe

W świetle art. 244 k.p.c. wystawcą dokumentu urzędowego może być wyłącznie powołany do tego organ władzy publicznej i inny organ państwowy, jak również inny podmiot w zakresie zleconych mu przez ustawę zadań z dziedziny administracji publicznej. W doktrynie nie ulega również wątpliwości, że dokumenty urzędowe mogą być wystawiane zarówno przez organy administracji rządowej, jak i organy samorządu terytorialnego. Przyjmuje się, że wystawcą dokumentu urzędowego jest podmiot, który jest twórcą wyrażonego w nim oświadczenia, a nie sporządzający go w sensie materialnym i technicznym²⁵.

Dodatkowo, mocą przepisów szczególnych ustawodawca przyznaje określonym dokumentom charakter dokumentów urzędowych, mimo że ani ich wystawcami nie są podmioty określone w art. 244 k.p.c., ani nie są one sporządzone w sprawach z zakresu administracji publicznej²⁶. Do takich dokumentów należy zaliczyć m.in.: określone dokumenty bankowe²⁷; czynności notarialne, dokonywane przez notariusza zgodnie

²⁰ A. Citko, *Dokument elektroniczny w życiu administracji*, „Edukacja Prawnicza” 2010, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/dokument-elektroniczny-w-zyciu-administracji.html>, dostęp: 19.07.2016 r.

²¹ E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., Legalis.

²² J. Studzińska [w:] Studzińska J., Cioch P., *Postępowanie cywilne. Wykłady Becka*, Warszawa 2012, s. 257.

²³ E. Rudkowska-Ząbczyk [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., Legalis.

²⁴ K. Flaga-Gieruszyńska [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., s. 488.

²⁵ T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, A. Jakubecki (red.), Warszawa 2012, s. 331.

²⁶ M. Manowska, *Dokument jako środek dowodowy w postępowaniu nakazowym*, „Prawo Spółek” 1999, Nr 4, s. 22.

²⁷ Zgodnie z art. 95 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2016 r. poz. 615), księgi rachunkowe banków i sporządzone na ich podstawie wyciągi oraz inne oświadczenia podpisane przez osoby upoważnione do składania oświadczeń w zakresie praw i obowiązków majątkowych banków i opatrzone pieczęcią banku, jak również sporządzone w ten sposób pokwitowania odbioru należności mają moc prawną dokumentów urzędowych w odniesieniu do praw i obowiązków wynikających z czynności bankowych oraz ustanowionych na rzecz banku zabezpieczeń i mogą stanowić podstawę do dokonania wpisów w księgach wieczystych.

z prawem²⁸; potwierdzenie nadania przesyłki rejestrowanej lub przekazu pocztowego wydane przez placówkę operatora publicznego²⁹; pokwitowanie dokonanych wpłat wystawione przez komornika³⁰. Ma to istotne znaczenie w tym sensie, że nadanie powyższym dokumentom charakteru dokumentu urzędowego oznacza wyposażenie ich w domniemania prawne właściwe dla dokumentów urzędowych, a tym samym - szczególną moc dowodową³¹.

Oprócz tego Sąd Najwyższy w swoim orzecznictwie wskazuje również, jakie dokumenty należy uznać za dokumenty urzędowe oraz jakich za takie dokumenty nie należy uznawać. Jako przykłady można przytoczyć m.in.: informacje dotyczące wkładów oszczędnościowych na rachunkach bankowych osób fizycznych nie stanowią dokumentu lecz są innym środkiem dowodowym w rozumieniu art. 309 k.p.c.³²; wynik kontroli skarbowej, jako akt kończący skarbowe postępowanie kontrolne, wydany przez organ kontroli skarbowej w zakresie jego działania i odpowiadający formie przewidzianej w art. 27 ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej³³ jest dokumentem urzędowym, a także wynik kontroli oraz notę sygnalizacyjną wystosowaną przez Generalnego Inspektora Kontroli Skarbowej lub dyrektora urzędu skarbowego, informującą o dostrzeżonych w wyniku kontroli skarbowej nieprawidłowościach, wydaną na podstawie art. 32 ust. 1 ww. ustawy³⁴.

Jeżeli chodzi o przedmiotowy zakres spraw, w jakich dokumenty urzędowe mogą być wystawione, to został on określony przez ustawodawcę w ścisłej zależności od podmiotu wystawcy³⁵. Ma w tym wypadku najistotniejsze znaczenie pojęcie właściwości rzeczowej i miejscowej³⁶. Dokumenty wydawane przez organy władzy publicznej w zakresie działania tych organów będą miały charakter dokumentów urzędowych, *a contrario* nie będą dokumentami urzędowymi te, które powstały poza sferą publicznych funkcji Skarbu Państwa lub samorządowych osób prawnych³⁷. Jeżeli chodzi natomiast o właściwość miejscową to jej naruszenie przez organ wystawiający dokument należy oceniać w każdym indywidualnym przypadku, ponieważ nie zawsze ta okoliczność przesądza o tym przymiocie dokumentu³⁸.

²⁸ Art. 2 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, Dz. U. z 2015 r. poz. 218 ze zm.

²⁹ Art. 17 ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. - Prawo pocztowe, Dz. U. z 2012 r. poz. 1529 ze zm.

³⁰ Art. 815 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2016 r. poz. 195 ze zm.

³¹ P. Kuliński, *Akt notarialny - szczególna postać dokumentu urzędowego, jako dowód w postępowaniu cywilnym*, „Rejent” 1996, Nr 11, s. 59.

³² Uchwała SN z dnia 29 marca 1990 r., III CZP 102/89, OSNC 1990, Nr 10-11, poz. 127.

³³ Dz. U. z 2016 r. poz. 147 ze zm.

³⁴ Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 2010 r., V CSK 355/09, OSNC 2010, Nr 11, poz. 151.

³⁵ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Ł. Błaszczak, K. Markiewicz (red.), E. Rudkowska- Ząbczyk, Warszawa 2010, s. 413.

³⁶ K. Flaga- Gieruszyńska [w:] *Kodeks..., dz. cyt.*, s. 489.

³⁷ M. Manowska, *Dokumenty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, „Prawo Spółek” 1997, Nr 5, s. 39.

³⁸ K. Flaga- Gieruszyńska [w:] *Kodeks..., dz. cyt.*, s. 489.

Z kolei, zgodnie z art. 244 § 2 k.p.c., pozostałe podmioty, inne niż organy administracji publicznej oraz pozostałe organy państwowe, sporządzają dokumenty urzędowe tylko wówczas, gdy ich osnowa dotyczy spraw z dziedziny administracji publicznej zleconych im przez ustawę. Wynika z tego, że ww. podmioty mogą również wydawać dokumenty „nieurzędowe”, czyli dokumenty co prawda sporządzone w przepisanej formie, które jednak nie obejmują zleconych na podstawie ustawy spraw z zakresu administracji publicznej.

Dokument urzędowy powinien być ponadto sporządzony w przepisanej prawem formie. Przepisy szczególnie przewidują taką formę, w której dokument urzędowy powinien być sporządzony, np. art. 107 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r.- Kodeks postępowania administracyjnego³⁹ w odniesieniu do decyzji administracyjnych, czy art. 92 ustawy- Prawo o notariacie. Powyższe wymogi stanowią również kryterium oceny dokumentu zagranicznego, przyjmując przy tym, że zagranicznym dokumentem urzędowym jest dokument sporządzony przez organ państwa obcego, w ramach powierzonych mu kompetencji, we właściwej formie⁴⁰.

Zagraniczne dokumenty urzędowe w świetle art. 1138 k.p.c. mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi. Ustawodawca przewidział dwa wyjątki. Dokumenty dotyczące przeniesienia własności nieruchomości położonej w Rzeczypospolitej Polskiej oraz dokumenty, które wywołują wątpliwości co do ich autentyczności, powinny być one uwierzytelnione przez polskie przedstawicielstwo dyplomatyczne lub urząd konsularny. Takie uwierzytelnienie zagranicznego dokumentu urzędowego powinno zawierać potwierdzenie autentyczności dokumentu, w tym autentyczności podpisu i pieczęci umieszczonych na dokumencie oraz potwierdzenie zgodności dokumentu z prawem państwa przyjmującego⁴¹. Legalizacja nie jest jednak wymagana w stosunku do państwa, z którymi Polska ma podpisaną umowę znoszącą wymóg legalizacji.

Definicję dokumentu urzędowego znajdziemy także w przepisach prawa unijnego, a konkretnie w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 805/2004 z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych⁴² znajduje się definicja dokumentu urzędowego. Zgodnie z art. 4 pkt 3 ww. aktu pod tym pojęciem należy rozumieć dokument, który został formalnie sporządzony lub

³⁹ Dz. U. z 2016 r. poz. 23, nr 996.

⁴⁰ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., Legalis.

⁴¹ J. Ciszewski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego: Komentarz, Część Piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, T. Ereciński (red.), Warszawa 2012, s. 501-502.

⁴² Dz. Urz. WE z dnia 30 kwietnia 2004 r., seria L, Nr 143, s. 15 ze zm.

zarejestrowany jako dokument urzędowy i którego autentyczność odnosi się do podpisu i treści dokumentu oraz została stwierdzona przez władzę publiczną lub inną władzę upoważnioną do tego celu przez Państwo Członkowskie, w którym wydano dany dokument, a także porozumienie odnoszące się do zobowiązań alimentacyjnych zawarte z władzami administracyjnymi lub przez nie poświadczone. Trzeba jednak zastrzec, że definicja ta służy jedynie celom wskazanego rozporządzenia⁴³.

Dokumenty prywatne

W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego dokumentem prywatnym jest każdy dokument pisemny niespełniający wymagań przewidzianych dla dokumentów urzędowych⁴⁴. Ustawodawca nie określił kto może być wystawcą dokumentu prywatnego wobec czego przyjmuje się, że może to być każda osoba fizyczna, osoba prawna, jak również jednostka organizacyjna niebędąca osobą prawną, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną⁴⁵. Jak już wcześniej zostało wspomniane charakter dokumentu prywatnego będą miały przede wszystkim dokumenty wystawione przez podmioty wskazane w art. 244 k.p.c. w ramach podejmowanych przez nie działań niezwiązanych ze sferą zadań z dziedziny administracji publicznej oraz przez pozostałe podmioty w ogóle niewymienione we wskazanym przepisie. W przypadku dokumentu prywatnego nie został ograniczony przedmiot jego osnowy, co oznacza, że może on obejmować różnorodne dziedziny (np. faktura VAT, wyciąg z ksiąg rachunkowych funduszu sekurytyzacyjnego, dziennik budowy, świadectwo pracy).

Zgodnie z nowym brzmieniem art. 245 k.p.c. dokument prywatny sporządzony w formie pisemnej albo elektronicznej stanowi dowód tego, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie

Podpis jest sposobem powiązania oświadczenia z osobą, która je składa, a w zależności od rodzaju nośnika wykorzystywanego do utrwalania podpisywanych dokumentów oraz zastosowanej techniki zapisu tych danych można wyróżnić dwa rodzaje podpisów, tj. własnoręczny oraz elektroniczny⁴⁶. Podpis własnoręczny uwierzytelnia dokumenty tradycyjne (zarówno sporządzone własnoręcznie, jak i wydrukowane), zaś podpis elektroniczny uwierzytelnia dokumenty elektroniczne⁴⁷.

⁴³ B. Kaczmarek- Templin, *Dowód...*, dz. cyt., s. 13.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 3 października 2000 r., I CKN 804/98, Legalis, Wyrok SN z dnia 3 października 2001 r., I CKN 804/98, Legalis.

⁴⁵ K. Knoppek, *Dokument...*, dz. cyt., s. 106.

⁴⁶ J. Janowski, *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Monografia, Warszawa 2007, s. 32-33.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 33.

Kategoria podpisu elektronicznego obejmuje wiele różnych metod identyfikacji podmiotu, który z tego podpisu korzysta, tak więc weryfikacja osoby uczestniczącej w elektronicznej czynności prawnej odbywa się na różne sposoby, m.in. przy wykorzystaniu podpisu cyfrowego⁴⁸.

Najważniejsze akty prawne, które regulują zagadnienie podpisów elektronicznych to: dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/93/WE z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych⁴⁹ oraz implementująca jej postanowienia polska ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym⁵⁰.

Dyrektywa 1999/93/WE wprowadza definicje legalną podpisu elektronicznego oraz wprowadza trzy różne rodzaje podpisów elektronicznych, tj. podpis elektroniczny, zaawansowany podpis elektroniczny oraz kwalifikowany podpis elektroniczny. Ustawa o podpisie elektronicznym wymienia tylko dwa rodzaje podpisów elektronicznych: „zwykły” podpis elektroniczny oraz bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu.

„Zwykły” podpis elektroniczny oznacza dane w postaci elektronicznej, które wraz z innymi danymi, do których zostały dołączone lub z którymi są logicznie powiązane, służą do identyfikacji osoby składającej podpis elektroniczny. Natomiast bezpieczny podpis elektroniczny to podpis elektroniczny, który: jest przyporządkowany wyłącznie do osoby składającej ten podpis; jest sporządzany za pomocą podlegających wyłącznej kontroli osoby składającej podpis elektroniczny bezpiecznych urządzeń⁵¹ służących do składania podpisu elektronicznego i danych służących do składania podpisu elektronicznego; jest powiązany z danymi, do których został dołączony, w taki sposób, że jakakolwiek późniejsza zmiana tych danych jest rozpoznawalna.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż większość doktryny procesowej reprezentuje stanowisko, że podpis nie jest koniecznym elementem składowym dokumentu i tym samym dokument może istnieć bez podpisu, natomiast moc dowodowa takiego niepodpisanego dokumentu wymaga udowodnienia za pomocą innych środków dowodowych⁵². Nie zmienia

⁴⁸ W. Dubis [w:] *Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej*, J. Gołaczyński (red.), Warszawa 2003, s. 241.

⁴⁹ Dz. Urz. UE z dnia 19 stycznia 2000 r., seria L, Nr 13, s. 12.

⁵⁰ Dz. U. Nr 130, poz. 1450 ze zm.

⁵¹ Art. 3 pkt 6 ustawy o podpisie elektronicznym stanowi, że urządzenie służące do składania podpisu elektronicznego to sprzęt i oprogramowanie skonfigurowane w sposób umożliwiający złożenie podpisu lub poświadczenia elektronicznego przy wykorzystaniu danych służących do składania podpisu lub poświadczenia elektronicznego.

⁵² K. Knoppek, *Dokument...*, dz. cyt., s. 36.

to jednakże faktu, iż dokument niepodpisany może mieć znacznie mniejszą wartość dowodową niż dokument odpowiednio podpisany⁵³.

Ocena czy dane pismo uznać za dokument oraz tego jaki mu przyznać charakter należy każdorazowo do sądu orzekającego w sprawie⁵⁴. W pierwszej kolejności sąd bada, czy przedłożone w sprawie pismo zawiera elementy konstytutywne dokumentu, a w przypadku ustaleń pozytywnych w tym zakresie dalsza ocena dotyczy tych cech dokumentu, które pozwalają na uznanie go za dokument urzędowy lub prywatny⁵⁵.

Moc dowodowa

Zarówno dokumenty urzędowe, jak i prywatne ustawodawca wyposażył w określone domniemania prawne⁵⁶. Istota domniemania prawnego polega na tym, że przepis prawa materialnego nakazuje przyjąć fakt sporny (wniosek domniemania) za prawdziwy na tej podstawie, że udowodniony został inny fakt, mający związek z tym pierwszym (podstawa domniemania)⁵⁷.

Domniemania, z których korzystają dokumenty działają *erga omnes*, dlatego też dotyczą zarówno uczestników czynności sporządzonej w formie pisemnej, ich następców prawnych, jak również osób trzecich⁵⁸. Dodatkowo, zgodnie z art. 255 k.p.c., strona która w złej wierze lub lekkomyślnie zgłosiła zarzuty mające na celu obalenie domniemań związanych z dokumentami podlega karze grzywny.

Pisma będą mogły skorzystać z domniemań określonych w ustawie procesowej jedynie wówczas, gdy będą stanowiły dokument sporządzony zgodnie z wymogami określonymi przez ustawodawcę, zatem dokument urzędowy powinien zostać sporządzony w przepisanej formie przez powołany do tego organ w zakresie jego działania bądź w związku z ustawowym zleceniem mu zadań, a w przypadku dokumentu prywatnego wymagane jest złożenie na nim podpisu⁵⁹. Art 244 k.p.c. nie rozstrzyga o znaczeniu dokumentu dla wyniku procesu, reguluje on jedynie formalną moc dowodową dokumentów urzędowych i nakazuje traktować jako udowodnioną daną treść dokumentu⁶⁰.

⁵³ D. Szostek, *Nowe... dz. cyt.*, s. 23.

⁵⁴ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Dowody...*, dz. cyt., s. 414.

⁵⁵ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., Legalis.

⁵⁶ K. Knoppek, *Dokument...*, dz. cyt., s. 114-115.

⁵⁷ H. Dolecki, *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2013, s. 190.

⁵⁸ S. Dalka, *Dowód...*, dz. cyt., s. 51.

⁵⁹ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Dowody...*, dz. cyt., s. 416.

⁶⁰ Wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 117/08, Legalis.

Dokumenty urzędowe i prywatne korzystają z domniemania autentyczności, które może zostać obalone. Domniemanie to oznacza, że z samego faktu przedłożenia dokumentu należy wywieść wniosek o jego pochodzeniu od osoby lub organu, który na dokumencie figuruje jako jego wystawca⁶¹. Jak stanowi art. 252 k.p.c. strona, która zaprzecza prawdziwości dokumentu urzędowego powinna tę okoliczność udowodnić. Wynika z tego, że obalenie rozważanego domniemania następuje przez skuteczne przeprowadzenie dowodu przeciwności (dowodu przeciwko wnioskowi domniemania), przy czym ciężar tego dowodu spoczywa na stronie zaprzeczającej⁶². Ta strona powinna wykazać, że przedłożony sądowi dokument urzędowy jest nieprawdziwy.

Ta sama reguła znajduje zastosowanie w przypadku zaprzeczenia prawdziwości dokumentu prywatnego, ale tylko wówczas, gdy dokument ten pochodzi od strony zaprzeczającej jego prawdziwości⁶³. Jeżeli spór dotyczy dokumentu prywatnego pochodzącego od innej osoby niż strona zaprzeczająca, a więc od strony przeciwnej lub od osoby trzeciej, w świetle art. 253 zdanie drugie k.p.c., prawdziwość dokumentu powinna udowodnić strona, która chce z niego skorzystać.

Należy wskazać, że zaprzeczenie prawdziwości dokumentu może przybrać postać zarzutu sfałszowania dokumentu w całości lub w części, poprzez jego przerobienie lub podrobienie⁶⁴. Fałsz może dotyczyć albo treści albo poszczególnych składników, takich jak: podpis, pieczęć, papier firmowy, data itp.⁶⁵. Natomiast do sfałszowania podpisu dojdzie zarówno wtedy, gdy dana osoba podpisała się na dokumencie używając obcego imienia i nazwiska, jak również wówczas, gdy nie posiadała upoważnienia do wystawienia dokumentu, na które się w dokumencie powoływała⁶⁶. Dokument jest nieprawdziwy także wtedy, gdy został sporządzony przez podmiot nieuprawniony⁶⁷.

Ponadto dokumenty urzędowe korzystają z domniemania zgodności treści dokumentu z prawdą, które nakazuje uznać za zgodne z prawdą to, co w sposób urzędowy zostało w dokumencie zaświadczone. Dla wyprowadzenia wniosków o zgodności treści dokumentu urzędowego z prawdą wystarczające jest samo przedłożenie dokumentu przez stronę, o ile dokument ten spełnia wymogi stawiane przez ustawę dokumentom urzędowym⁶⁸.

⁶¹ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Dowody...*, dz. cyt., s. 414.

⁶² E. Marszałkowska- Krześ (red.), *Postępowanie...*, dz. cyt., s. 205.

⁶³ *Tamże*.

⁶⁴ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Dowody...*, dz. cyt., s. 414.

⁶⁵ K. Knoppek, *Dokument...*, dz. cyt., s. 67.

⁶⁶ *Tamże*, s. 51.

⁶⁷ B. Kaczmarek- Templin, *Dowód z dokumentu elektronicznego w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 132.

⁶⁸ S. Dalka, *Dowód...*, dz. cyt., s. 51.

Domniemanie to jest wzruszalne, dlatego w postępowaniu może zostać podniesiony zarzut, że zawarte w dokumencie urzędowym oświadczenia organu, od którego dokument ten pochodzi, są niezgodne z prawdą⁶⁹. Jak stanowi art. 252 k.p.c. ciężar dowodu spoczywa na stronie, która takie twierdzenie formułuje. Domniemanie zgodności z prawdą dotyczy tylko treści, która „została urzędowo zaświadczona”, pozostała treść dokumentu nie jest objęta domniemaniem⁷⁰.

Zaprzeczenie zgodności ze stanem rzeczywistym dokumentu zawsze wymaga przeprowadzenia dowodu⁷¹. Zgodnie z tezą wyrażoną w orzecznictwie, samo wyrażenie przypuszczenia, że dokument jest niezgodny z prawdą, nie może być traktowane jako zaprzeczenie prawdziwości dokumentu i nie podważa jego mocy dowodowej⁷². Strona powinna udowodnić, że dokument ten nie pochodzi od organu, który go wystawił lub że zawarte w nim oświadczenie jest niezgodne z prawdą⁷³.

Dokumenty prywatne, na podstawie art. 245 k.p.c., zostały wyposażone w domniemanie polegające na tym, że osoba, która dokument podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie. Oznacza to, że z faktu przedłożenia dokumentu prywatnego należy wyprowadzić wniosek o autentyczności pochodzenia zawartego w nim oświadczenia od wystawcy, który go podpisał⁷⁴ (własnoręcznie bądź przy pomocy podpisu elektronicznego). Jak wskazał Sąd Najwyższy dokumenty prywatne nie korzystają z domniemania zgodności z prawdą oświadczeń w nich zawartych, a więc każda osoba mająca w tym interes prawny może stwierdzić i dowodzić, że treść złożonych oświadczeń nie odpowiada stanowi rzeczywistemu⁷⁵. To domniemanie również może zostać obalone, ciężar dowodu w tym przypadku spoczywa na stronie, która twierdzi, że zawarte w dokumencie prywatnym oświadczenie osoby, która je podpisała od niej nie pochodzi.

Co więcej, do przeprowadzenia dowodów przeciwności dla obalenia domniemań związanych z dokumentami strona, na której w danym momencie spoczywa ciężar dowodu, może wykorzystać wszelkie środki dowodowe przewidziane przez prawo procesowe⁷⁶.

Poza omówionymi domniemaniami prawnymi ustawodawca, w przypadkach ściśle określonych w ustawie, wyposażył określone dokumenty w dodatkowe domniemania,

⁶⁹ E. Rudkowska- Ząbczyk [w:] *Dowody...*, dz. cyt., s. 418.

⁷⁰ T. Ereciński, *Z problematyki dowodu z dokumentu w sądowym postępowaniu cywilnym. Studia z prawa cywilnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, Warszawa 1985, s. 78.

⁷¹ B. Kaczmarek- Templin, *Dowód...*, dz. cyt., s. 133.

⁷² T. Demendecki [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., s. 331.

⁷³ Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 r., II CKN 247/01, Legalis.

⁷⁴ E. Marszałkowska- Krześ (red.), *Postępowanie...*, dz. cyt., s. 205.

⁷⁵ Wyrok SN z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 441/06, niepubl.

⁷⁶ E. Marszałkowska- Krześ, *Postępowanie...*, dz. cyt., s. 206.

ułatwiający dowodzenie⁷⁷. Jak stanowi art. 815 k.p.c., pokwitowanie komornika ma taki sam skutek jak pokwitowanie wierzyciela sporządzone w formie dokumentu urzędowego. Zgodnie z art. 466 k.c. z pokwitowania zapłaty dłużnej sumy wynika domniemanie zapłaty należności ubocznych. Z kolei z pokwitowania świadczenia okresowego wynika domniemanie, że spełnione zostały również świadczenia okresowe wymagalne wcześniej. Wskazane domniemania związane są ze ściśle określoną formą i treścią potwierdzenia odbioru świadczenia, którą stanowi pisemne potwierdzenie zapłaty sumy dłużnej lub spełnienia świadczenia okresowego⁷⁸.

Z odrębnych domniemań korzystają również księgi wieczyste. Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1986 r. o księgach wieczystych i hipotece⁷⁹ domniemywa się, że prawo jawne z księgi wieczystej jest wpisane zgodnie z rzeczywistym stanem prawnym, ponadto domniemywa się, że prawo wykreślone nie istnieje. Domniemania mogą być obalone jedynie w sądowym postępowaniu o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym.

Akty stanu cywilnego, w świetle art. 4 ustawy z dnia 29 września 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego⁸⁰, stanowią wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych, a ich niezgodność z prawdą może być udowodniona jedynie w postępowaniu sądowym. Natomiast, zgodnie z art. 17 ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym domniemywa się, że dane wpisane do Rejestru są prawdziwe⁸¹. Domniemanie to służy zagwarantowaniu pewności i bezpieczeństwa obrotu oraz współtworzy domniemanie wiary publicznej Rejestru⁸².

Podsumowanie

Mimo, iż ustawodawca przyjął w ramach postępowania cywilnego zasadę równorzędności środków dowodowych, można uznać, że dowód z dokumentu korzysta z pewnego rodzaju uprzywilejowania w odniesieniu do pozostałych środków dowodowych, zarówno tych wymienionych w ustawie, jak i środków pozaustawowych. W głównej mierze, to dokumenty urzędowe, które korzystają z domniemań prawnych, mają szczególną moc

⁷⁷ T. Demendecki [w:] *Kodeks...*, dz. cyt., s. 331.

⁷⁸ B. Ruskiewicz [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, J. Ciszewski (red.), Warszawa 2013, s. 813.

⁷⁹ Dz. U. z 2015 r. poz. 218 ze zm.

⁸⁰ Dz. U. z 2015 r. poz. 262 ze zm.

⁸¹ Dz. U. z 2015 r. poz. 1142 ze zm.

⁸² Postanowienie NSA z dnia 18 czerwca 2008 r., II OSK 807/08, Legalis.

dowodową. Podkreślić w tym miejscu również należy, iż wskazane uregulowania odnoszą się zarówno do dokumentów w tej „tradycyjnej” formie, jak i do dokumentów elektronicznych.

BIBLIOGRAFIA

- Adamski D., Cisek R., Dubis W., Engeleit M., Galewska E., Gołaczyński J., Gromski W., Jabłoński M., Jezioro J., Kilian W., Kwaśnicki W., Leśniak M., Sielicki D., Srokosz W., Wygoda K., *Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2003.
- Biedroń I., Gibiec J., Gil I., Gil P., Guzińska A., Krześ S., Marszałkowska-Krześ E., Morek R., Niedużak A., Rudkowska-Ząbczyk E., Zawistowski D., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, 2013, Legalis.
- Bieniek G., Ciepła H., Czech B., Dalka S., Dmowski S., Kołakowski K., Marciniak A., Piasecki K., Rodziewicz J., Sychowicz M., *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz do artykułów 1-366*, red. K. Piasecki, Warszawa 2010.
- Bodio J., Demendecki T., Jakubecki A., Marcewicz O., Telenga P., Wójcik M.P., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Jakubecki, Warszawa 2012.
- Citko A., *Dokument elektroniczny w życiu administracji*, „Edukacja Prawnicza” 2010.
- Ciszewski J., Jędrej K., Karaszewski G., Knabe J., Nazaruk P., Ruszkiewicz B., Sikorski G., Stępień-Sporek A., *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. J. Ciszewski, Warszawa 2013.
- Dalka S., *Dowód z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym.*, „Palestra” 1974, Nr 8-9.
- Dolecki H., *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998.
- Dolecki H., Gromska-Szuster I., Jakubecki A., Klimowicz J., Knopek K., Misiurek G., Pogonowski P., Wiśniewski T., Zembrzuski T., Żyznowski T., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, Warszawa 2011.
- Dolecki H., *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, Warszawa 2013.
- Ereciński T., Ciszewski J., Weitz K., Grzegorzczak P., *Kodeks postępowania cywilnego: Komentarz, Część Piąta. Międzynarodowe postępowanie cywilne. Sąd polubowny (arbitrażowy)*, red. T. Ereciński, Warszawa 2012.
- Ereciński T., *Z problematyki dowodu z dokumentu w sądowym postępowaniu cywilnym. Studia z prawa cywilnego* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Z. Resicha*, Warszawa 1985.
- Flejszar R., Góra-Błaszczkowska A., Harast A., Jaślikowski M., Kaczmarek-Templin B., Rylski P., Zawiślak K., Zawiślak T., Zembrzuski T., *Dowody w postępowaniu cywilnym*, red. Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska- Ząbczyk, Warszawa 2010.
- Janowski J., *Podpis elektroniczny w obrocie prawnym*, Monografia, Warszawa 2007.
- Kaczmarek- Templin B., *Dowód z dokumentu elektronicznego w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 2012.
- Kotecka S., *Zmiany w postępowaniu cywilnym dotyczące dokumentów elektronicznych*, „Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych. Wydanie specjalne” 2011.
- Knoppek K., *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993.
- Kuliński P., *Akt notarialny - szczególna postać dokumentu urzędowego, jako dowód w postępowaniu cywilnym*, „Rejent” 1996, Nr 11.

- Manowska M., *Dokument jako środek dowodowy w postępowaniu nakazowym*, „Prawo Spółek” 1999, Nr 4.
- Manowska M., *Dokumenty w postępowaniu nakazowym i upominawczym*, „Prawo Spółek” 1997, Nr 5.
- Marszałkowska-Krześ E., Błaszczak Ł., Gil I., Rudkowska-Ząbczyk E., *Postępowanie cywilne*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2011.
- Studzińska J., Cioch P., *Postępowanie cywilne. Wykłady Becka*, Warszawa 2012.
- Szostek D., *Nowe ujęcie dokumentu w polskim prawie prywatnym ze szczególnym uwzględnieniem dokumentu w postaci elektronicznej*, Monografia, 2012.
- Zieliński A., Flaga-Gieruszyńska K., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. A. Zieliński, Warszawa 2014.

Wykaz aktów prawnych

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/93/WE z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych, Dz. Urz. UE z dnia 19 stycznia 2000 r., seria L, Nr 13, s. 12.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 805/2004 z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie utworzenia Europejskiego Tytułu Egzekucyjnego dla roszczeń bezspornych, Dz. Urz. WE z dnia 30 kwietnia 2004 r., seria L, Nr 143, s. 15 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz. U. z 2016 r. poz. 380 ze zm.
- Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. - Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. z 2016 r. poz. 23, nr 996.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2016 r. poz. 1177 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 lipca 1986 r. o księgach wieczystych i hipotece, Dz. U. z 2015 r. poz. 218 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1986 r. - Prawo o aktach stanu cywilnego, Dz. U. z 2015 r. poz. 262 ze zm.
- Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, Dz. U. z 2015 r. poz. 218 ze zm.
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o kontroli skarbowej, Dz. U. z 2016 r. poz. 147 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze, Dz. U. z 2015 r. poz. 1142 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe, Dz. U. z 2016 r. poz. 615.
- Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym, Dz. U. Nr 130, poz. 1450 ze zm.
- Ustawa z dnia 23 listopada 2012 r. - Prawo pocztowe, Dz. U. z 2012 r. poz. 1529 ze zm.

Spis orzecznictwa

- Uchwała SN z dnia 29 marca 1990 r., III CZP 102/89, OSNC 1990, Nr 10-11, poz. 127.
- Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2003 r., II CKN 247/01, Legalis.
- Postanowienie NSA z dnia 18 czerwca 2008 r., II OSK 807/08, Legalis.
- Wyrok SN z dnia 3 października 2000 r., I CKN 804/98, Legalis,
- Wyrok SN z dnia 3 października 2001 r., I CKN 804/98, Legalis.
- Wyrok SN z dnia 28 lutego 2007 r., V CSK 441/06, niepubl.
- Wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 117/08, Legalis.
- Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 2010 r., V CSK 355/09, OSNC 2010, Nr 11, poz. 151.